

ЧАЙКА І. М.,
аспірантка кафедри кримінального права
та кримінології
(*Донецький державний університет
внутрішніх справ*)

УДК 343.985:343.53

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.1.30>

СТАН НАУКОВОГО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству в кримінологічній та кримінально-правовій науці України. Усі наявні дослідження у сфері запобігання шахрайству в галузі кримінального права та кримінології поділено на декілька видів. У галузі кримінального права: а) присвячені безпосередньо кримінальній відповідальності за вчинення шахрайства; б) присвячені більш широкому колу суспільних відносин (кримінальні правопорушення проти власності, у сфері господарської діяльності), у яких шахрайство розглядається як складник предмета дослідження. У галузі кримінології: а) присвячені безпосередньо кримінологічній характеристиці та запобіганню шахрайству; б) присвячені окремим рівням (напрямам) запобігання шахрайству; в) присвячені окремим складникам шахрайства (залежно від предмета та сфери суспільних відносин); г) присвячені запобіганню груп кримінальних правопорушень, складником яких є шахрайство (корислива злочинність, злочинність проти власності, у сфері економічних відносин, організована або професійна злочинність тощо).

Зазначається, що наукова розробка проблем запобігання шахрайству в незалежній Україні тривала разом із розвитком кримінально-правової та кримінологічної думки. Так, учені робили висновки, які зараз сприймаються як рудиментарні через розвиток суспільного життя та юридичної науки: визнання предметом шахрайства лише рухомого майна; можливість звернення майна лише на свою користь; відмежування характеру суспільної небезпеки вчиненого діяння та розміру шкоди; віку жертв шахрайства та їхнього соціального статусу; доповнення ст. 190 КК України кваліфікувальною ознакою, яка б передбачала відповідальність за набуття права на чуже нерухоме майно; можливість визнання шахрайства однією з форм злочинної діяльності тощо.

Робиться висновок: з огляду на сучасний стан вчинення шахрайств в Україні, перспективу реформування кримінального законодавства, комплексного пізнання потребують проблеми запобігання шахрайства.

Ключові слова: *майно, шахрайство, кримінальне право, кримінологія, стан, наукова розробленість.*

Chaika I. M. The state of scientific development of problems of fraud prevention in criminological and criminal law science of Ukraine

The article analyzes the state of scientific development of problems of fraud prevention in criminological and criminal law science of Ukraine. All available research in the field of fraud prevention in the field of criminal law and criminology is

divided into several types. In the field of criminal law: a) directly devoted to criminal liability for fraud; b) are devoted to a wider range of public relations (criminal offenses against property, in the sphere of economic activity), in which fraud is considered as a component of the subject of research. In the field of criminology: a) are devoted directly to the criminological characteristics and prevention of fraud; b) devoted to certain levels (areas) of fraud prevention; c) devoted to certain components of fraud (depending on the subject and sphere of public relations); e) dedicated to the prevention of groups of criminal offenses, the component of which is fraud (mercenary crime, crime against property, in the field of economic relations, organized or professional crime, etc.).

It is noted that the scientific development of problems to prevent fraud in independent Ukraine continued along with the development of criminal law and criminological thought. Thus, scholars have drawn conclusions that are now perceived as rudimentary through the development of social life and legal science: the recognition of the subject of fraud only movable property; the possibility of turning the property only in their favor; distinguishing the nature of the public danger of the act and the amount of damage; the age of the victims of fraud and their social status; additions to Art. 190 of the Criminal Code of Ukraine as a qualifying feature, which would provide for liability for the acquisition of the right, etc.

It is concluded that given the current state of fraud in Ukraine, the prospect of reforming criminal law, need a comprehensive understanding of the problem of fraud prevention.

Key words: *property, fraud, criminal law, criminology, condition, scientific development.*

Шахрайство для багатьох кримінально-правових систем, зокрема й для української, є традиційним видом кримінального правопорушення проти власності. Як зазначають фахівці, «збитки, завдані такими злочинами, обчислюються десятками та сотнями тисяч гривень. З огляду на тенденцію до збільшення кількості розкрадань, здійснених шляхом шахрайства, можна стверджувати, що боротьба з такими протиправними діями є одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів» [21, с. 185]. Безумовно, шахрайство є кримінальним правопорушенням проти власності, яке ставить під загрозу не тільки власність окремих осіб, а й функціонування економічної системи нашої держави.

Слід зазначити, що в сучасних умовах, попри збереження інституційних ознак цього кримінального правопорушення, його форма підлягає перманентним змінам. Доказом цієї трансформації є модель оновленого складу кримінального правопорушення в проєкті КК України [9]. Так, у Розділі 6.1. «Злочини та проступки проти власності на речі» Книги шостої «Злочини та проступки проти власності, фінансів і господарської діяльності» розміщено статтю 6.1.5. «Привласнення». Нею передбачено, що особа, яка привласнила: 1) чужу нерухому річ або 2) право на чужу рухому чи нерухому річ шляхом обману чи зловживання довірою, що спричинило істотну майнову шкоду, – вчинила злочин I ступеня. Статтю 6.1.6. «Незаконне використання чужої речі» передбачено, що особа, яка шляхом обману чи зловживання довірою самовільно та безоплатно використала: 1) чужу річ або 2) електричну чи теплову енергію, що спричинило істотну майнову шкоду, – вчинила злочин I ступеня [9]. Безумовно, це також є поштовхом до здійснення дослідження запобігання шахрайству в нових соціально-економічних умовах.

У юридичній науці вже здійснювались узагальнення стану дослідження проблем запобігання шахрайствам. Так, Р.А. Запорожець узагальнювала сучасний стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування [7]. Учена зазначала, що «стан наукової розробленості теоретичних і практичних засад запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування потребує комплексного підходу під

час виявлення, припинення та розслідування цього виду злочину, що полягає в дослідженні як кримінально-правових, кримінально-процесуальних, так і кримінологічних питань. Більшість питань, присвячених дослідженню проблем запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування, залишаються ще не вирішеними (з огляду на різні обставини), що не може не позначитися на ефективності правоохоронної діяльності» [7, с. 147]. У 2017 р. вчена захистила дисертацію «Запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування» [6].

Зрозуміло, що шахрайство як суспільно небезпечне явище, а також заходи запобігання шахрайства ставали предметом багатьох наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених. Представники різних сфер науки присвячували свої дослідження питанням протидії шахрайству. Вести мову про те, що запобігання шахрайству є виключно юридичною проблемою, навряд чи можливо, зважаючи на міждисциплінарний підхід до вивчення цього явища, що зумовлено специфічним способом учинення цього кримінального правопорушення, як-от обман або зловживання довірою. Однак у статті ми маємо зосередити свою увагу лише на юридичних розвідках, більш предметно – на напрацюваннях учених у сфері наук кримінально-правового циклу. Це стосується досліджень у сфері кримінального права та кримінології. Переконані, що слід зробити одне принципове застереження. Ми будемо аналізувати спеціальні наукові дослідження, присвячені проблемам запобігання шахрайству. Аналіз положень підручників, посібників тощо здійснюватись не буде.

Усі наявні дослідження у сфері запобігання шахрайству в галузі кримінального права та кримінології можна умовно поділити на декілька видів. У галузі кримінального права: а) присвячені безпосередньо кримінальній відповідальності за вчинення шахрайства; б) присвячені більш широкому колу суспільних відносин (кримінальній правопорушення проти власності, у сфері господарської діяльності), у яких шахрайство розглядається як складник предмета дослідження. У галузі кримінології всі дослідження можливо умовно поділити на такі групи: а) присвячені безпосередньо кримінологічній характеристиці та запобігання шахрайству; б) присвячені окремим рівням (напрямом) запобігання шахрайству; в) присвячені окремим складникам шахрайства (залежно від предмета та сфери суспільних відносин); г) присвячені запобігання груп кримінальних правопорушень, складником яких є шахрайство (корислива злочинність, злочинність проти власності, у сфері економічних відносин, організована або професійна злочинність тощо).

На особливу увагу заслуговують комплексні дослідження, присвячені запобігання шахрайству. Їх авторами є такі вчені, як О.В. Лисодєд («Кримінологічні проблеми шахрайства») [11], П.М. Коваленко («Запобігання шахрайству на фінансових ринках у біржовій торгівлі») [8], К.Л. Попов («Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження») [16], А.В. Микитчик («Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю») [12], С.І. Афанасенко («Віктимологічна профілактика шахрайства») [2], І.В. Самокиш («Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи») [18], Т.Г. Таран («Запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні») [20] тощо.

Розглянемо зміст та важливість проведених досліджень більш детально.

Першим у незалежній Україні комплексним кримінологічним дослідженням шахрайських посягань на власність громадян є дисертація О.В. Лисодєда «Кримінологічні проблеми шахрайства» (1999 р.) [11]. Серед основних положень дисертації, що мають значення для сьогодення, є акцентуація на необхідності підвищення ролі слідчої профілактики шахрайства; розкриття механізму індивідуальної злочинної поведінки під час учинення шахрайства тощо [11, с. 7–8]. Окремі положення роботи сьгодні виглядають такими, що втратили актуальність через зміну правовідносин та розвиток економіки. Однак, безумовно, умови підготовки цієї роботи є схожими на сучасні, оскільки в ній йшлося про апелювання до проекту Кримінального Кодексу України, який на той час був на етапі напрацювання.

У дисертації О.В. Смагляка «Шахрайство за Кримінальним кодексом України 2001 року» вперше після ухвалення КК України 2001 року розкрито зміст основного й кваліфікованого складів шахрайства, передбачених ст. 190 КК України, проаналізовано основні

відмінності норм про шахрайство, що містилися в КК України 1960 р., порівняно з нормами, що містяться в КК України 2001 р.

У роботі автором надано власне визначення поняття «розкрадання», під яким пропонувався розуміти суспільно небезпечне, умисне, протиправне заволодіння (спроба заволодіння) чужим майном із метою звернення його на свою користь, що призвело до зменшення (загрози зменшення) фонду власника цього майна. Автор також надавав визначення способам учинення шахрайства: а) обман при шахрайстві – це повідомлення свідомо неправдивих даних або приховування, замовчування інформації про факти чи обставини, повідомлення про які було обов'язковим, спрямовані на введення потерпілого в оману або на підтримку помилки особи з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно, які призвели до такого стану потерпілого; б) зловживання довірою при шахрайстві – це використання винним відносин довіри, які є основою правовідносин або існують в особистих стосунках, учинене з метою протиправного заволодіння чужим майном [19, с. 16]. Зараз окремі авторські положення розглядаються оціночними та такими, що мають конструктивну суперечність. Ідеться про такі конструкції, як «звернення майна на свою користь, що призвело до зменшення (загрози зменшення) фонду власника цього майна». Річ у тім, що звернення майна при шахрайстві може бути не тільки на користь винного, а термін «фонд власника майна» є доволі умовним та таким, створює додаткову штучну переважаність.

Компаративістському дослідженню шахрайства присвячено дисертацію Мохаммеда Ам Байдусі «Кримінальна відповідальність за шахрайство за законодавством Єгипту, Йорданії, України (порівняльно-правове дослідження)». У роботі здійснено комплексний кримінально-правовий науковий аналіз шахрайства як виду злочинів проти власності; норм кримінального законодавства Єгипту і Йорданії, положень кримінально-правової доктрини й судової практики; відмежування шахрайства від суміжних злочинів у цих країнах, а також проведення порівняльного аналізу кримінально-правових норм Єгипту і Йорданії з урахуванням теоретичних і практичних положень кримінального права України [13, с. 4]. Серед основних висновків роботи слід виокремити такі: об'єктом шахрайства слід визнавати суспільний інтерес, пов'язаний з охороною власності; предметом шахрайства може бути лише рухоме майно та право на нього; обґрунтовується необхідність відмежування шахрайства від інших корисливих посягань на власність (зловживання довірою, крадіжки, вимагання та шантажу); необхідність урахування при кваліфікації шахрайства не лише характеру суспільної небезпеки вчиненого діяння, а й розміру шкоди тощо [13, с. 6–7]. У зазначеній роботі є нестандартні підходи до розв'язання запобіжної проблематики шахрайства, запропоновано зміни не тільки до національного законодавства, а й до зарубіжного.

Віктимологічному напрямку запобігання шахрайства присвячено декілька дисертацій. Дисертація К.Л. Попова «Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження» була першим в Україні монографічним дослідженням віктимологічних проблем шахрайства [16]. У роботі подається визначення віктимності як зумовленої біологічними, психологічними особливостями і соціальним статусом здатності особи сприяти вчиненню злочину стосовно себе; віктимізації як процесу набуття, розвитку і реалізації здатності особи сприяти вчиненню злочину стосовно себе; доведено, що ймовірність постраждати від шахрайства є найбільш високою для молодих працездатних осіб віком 25–40 років незалежно від статі, громадян, які не працюють, сільських жителів, підприємців, а при певних видах шахрайства також для громадян похилого віку і неповнолітніх; виокремлено основні соціально-психологічні фактори підвищення віктимності при шахрайстві; розроблено типологію жертв шахрайства; виявлено наявність прямо пропорційної залежності між віктимологічною обізнаністю жертви і рівнем злочинного професіоналізму шахрая; обґрунтовано доцільність викладення ч. 1 ст. 190 КК України в такій редакції: «Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману, поєднаного зі зловживанням довірою або без такого (шахрайство)» [15, с. 4–7]. Запропонована автором конструкція ч. 1 ст. 190 спрямована на розширення застосування значення кримінального обману, однак конструкція «поєднане зі зловживанням довірою або без такого» фактично нічого не змінювала, крім того, що зловживання довірою перестало бути

альтернативною формою вчинення шахрайства. Така конструкція, безумовно, обмежувала б можливість застосування ст. 190 КК України в разі вчинення суспільно небезпечного діяння.

Зрозуміло, що віктимологічний напрям дослідження шахрайства не вичерпаний проведеними дослідженнями. У 2013 р. С.І. Афанасенко презентувала матеріали дисертації «Віктимологічна профілактика шахрайства» [1], у якій зроблено низку важливих висновків, зокрема: а) запропоновано власне визначення поняття «віктимологічна профілактика шахрайства»; б) обґрунтовано доцільність і необхідність внесення змін до санкції ч. 3 ст. 190 КК України в частині нормативного закріплення посилення відповідальності за вчинення шахрайства; в) розроблена програма віктимологічної профілактики, що передбачає два напрями: 1) аналіз стану віктимологічної детермінації в суспільстві, включно зі станом віктимізації; 2) стратегічні напрями діяльності держави у сфері віктимологічної профілактики злочинів та реалізації права на відшкодування за рахунок держави матеріальної і моральної шкоди; г) розроблено методичні рекомендації щодо застосування заходів віктимологічної профілактики шахрайства органами внутрішніх справ [1, с. 4–5]. За період 2013–2021 року вітчизняна кримінологічна віктимологія набула активного розвитку [14], тому окремі положення дисертації зараз не можуть відповідати розвитку кримінологічної науки.

У кримінологічній науці окремий напрям запобігання шахрайству становлять роботи, в яких предметна площина звужена до банківської сфери та нерухомості. Так, досліджуючи стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству у сфері банківської діяльності В.О. Фінагеев стверджував, що шахрайство перетворилося на один із найбільш поширених видів корисливих злочинів та характеризується появою значної кількості нових форм шахрайства, а також змінами у факторному комплексі цього виду злочинів, його глобалізацією та інтернаціоналізацією [22, с. 172]. Серед проблем, що потребували розв'язання у сфері запобігання шахрайству, вчений визначав такі: проблеми вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення; проблеми організації виявлення й припинення злочинної діяльності осіб та організованих злочинних угруповань, які готують і вчиняють шахрайські дії; проблеми оптимізації взаємодії оперативних підрозділів МВС України з органами досудового розслідування та іншими суб'єктами під час запобігання шахрайству... [22, с. 173]. Зазначені проблемні питання залишаються актуальними й для сьогодення. Незважаючи на низку змін у законодавстві та системі органів правопорядку проблематика запобігання шахрайству є залишається гострою та нерозв'язаною. Маємо зазначити, що у 2021 році в Україні обліковано 23847 шахрайств, 9406 особам повідомлено про підозру за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 190 КК України [5].

Дисертація А.В. Микитчика «Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю» [12] була одним із перших в Україні комплексних кримінологічних досліджень, присвячених розгляду проблем запобігання шахрайства з нерухомістю. Якщо залишити предметну спрямованість дослідження на нерухомість, то слід зазначити, що воно здійснено за традиційною кримінологічною структурою. Слід виокремити окремі положення роботи, що мають значення для сьогодення. Це стосується детермінаційного комплексу шахрайства. Автором у роботі визначено детермінанти, що сприяють вчиненню шахрайства з нерухомістю, серед яких найбільш характерними є: «висока ринкова вартість об'єктів нерухомості; юридична необізнаність учасників ринку нерухомості; недосконалість законодавчого регулювання захисту права приватної власності на нерухомість; відсутність державних програм моніторингу інформаційних баз даних про способи вчинення, про осіб шахраїв та об'єкти посягання та захисту інтересів жертв; відсутність дієвих заходів щодо його запобігання» [10, с. 133; 12, с. 6]. Також ученим розроблено пропозиції щодо створення та функціонування системи державного страхування – гарантійного фонду для відшкодування збитків, завданих користувачам Державного реєстру прав на нерухоме майно та їх обмежень місцевими органами державної реєстрації, який формувався б із відрахувань від суми угоди [12, с. 6]. Безумовно, зазначені пропозиції мають розглядатись як такі, що мають перспективу й зараз.

У 2015 році О.В. Диким захищено дисертацію на тему «Кримінологічні засади вивчення і попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні» [4].

Ученим злочинність у сфері обігу житлової нерухомості розглядається як система злочинів, що поділяється на дві підсистеми, як-от злочинність у сфері оренди житла та злочинність під час посягання на право власності на об'єкти житлової нерухомості в разі укладення інших видів цивільно-правових угод (наприклад, купівля-продаж, міна, дарування тощо). Також ним аргументується, що злочини у сфері обороту житлової нерухомості можуть бути вчинені у двох самостійних формах: заволодіння чужим майном або придбання права на майно виявлено типові способи вчинення злочинів з диференціацією залежно від цивільно-правових форм регулювання обороту житлової нерухомості [4, с. 6]. Слід звернути увагу на доволі дискусійну пропозицію вченого доповнити Розділ VI «Злочини проти власності» КК України окремою статтею, яка б передбачала кримінальну відповідальність за заволодіння правом власності на об'єкти житлової нерухомості [4, с. 6]. Таке доповнення КК України автор обґрунтовував тим, що воно «позитивно вплине на діяльність правоохоронних органів щодо моніторингу стану злочинності у сфері обігу житлової нерухомості в Україні і, як наслідок, на практику попередження вказаного виду злочинності» [4, с. 13]. На нашу думку, озвучену проблему можна вирішити шляхом уведення до офіційного обліку кримінальних правопорушень критерію саме житлової нерухомості та окремої форми статистичної звітності щодо причини та умов злочинності (на чому наголошується в окремих кримінологічних дослідженнях [3]). Вирішувати ж функціональне завдання покращення діяльності правоохоронних органів через внесення змін до КК України є зайвим із точки зору принципу економії кримінально-правових норм та в подальшому призведе до зайвого нагромадження КК України.

Проблеми запобігання фінансовому шахрайству у сфері житлової нерухомості дослідив Г.М. Чернишов у дисертації «Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження» [23]. Ученим доведено теоретичну та практичну значущість виділення та статистичного обліку у структурі економічної злочинності окремої категорії злочинів у сфері будівництва, що посягають на встановлений законом порядок ведення будівельної діяльності, ринкові механізми його функціонування, залучення та використання інвестицій у цій сфері [24, с. 5]. Як бачимо, думку О.В. Дикого розвинуто та раціоналізовано до рівня статистичного обліку. Однак увага не приділялась обліку причин та умов злочинності в досліджуваній сфері.

Ми вже зазначали про дисертаційне дослідження Р.А. Запорожець, присвячене дослідженню питань запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування. У дисертації вирішено низку завдань, які мають значення для нашого дослідження, що стосується, зокрема, таких: визначити вітчизняну та міжнародно-правову діяльність у сфері запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування; надати кримінально-правову та кримінологічну характеристику шахрайству у сфері іпотечного кредитування; з'ясувати основні детермінанти, що впливають на вчинення шахрайств у сфері іпотечного кредитування; охарактеризувати особу шахрая у сфері іпотечного кредитування; розкрити та вдосконалити загальні та індивідуальні заходи запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування; визначити та охарактеризувати спеціально-кримінологічні заходи запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування [6]. Указана робота має спеціалізований предметний характер та виконана за класичною кримінологічною схемою. Вона становить інтерес для нашого дослідження в контексті загальних питань проведення кримінологічного дослідження, використання компаративістської методології тощо.

Дослідження Т.Г. Таран «Запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні» є одним із перших в Україні досліджень, у якому на основі положень кримінального права та кримінології, узагальнення слідчої та судової практики розроблено науково обґрунтовані засади запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. У роботі запропоновано авторське визначення шахрайства, що вчиняється жінками в Україні; класифіковано шахрайства, що вчиняються жінками в Україні; надано кримінологічну характеристику жінок, які вчиняють шахрайства, залежно від способів учинення злочинів та запропоновано їх типізацію за ступенем (рівнем) суспільної небезпечності вчинюваних ними злочинів; здійснено класифікацію способів шахрайств, що вчиняються жінками в Україні, залежно

від: спрямованості злочинного посягання (з метою незаконного заволодіння державним або колективним майном; з метою незаконного заволодіння індивідуальним майном громадян); повторюваності (тривалості) злочинних дій у часі (одноактні та повторювані (тривали)); сфери вчинення (соціальні виплати, банківська сфера, торгівля, туристичний бізнес, валютні операції, ринок нерухомості тощо); характеру поширення шахрайських дій (спрямовані на одну або обмежене коло жертв і спрямовані на охоплення широкого кола осіб) [20]. Маємо зазначити, що в контексті гендерного виміру запобігання шахрайства ця робота була першим в Україні дослідженням. У деяких випадках робота становить науковий інтерес під час кримінологічної характеристики особи злочинця, аналізу розроблених заходів запобігання тощо.

У дисертації І.М. Романюка «Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні» зазначається, що в Аргентині за шахрайство передбачено покарання у вигляді ув'язнення строком від одного місяця до шести років – ст. 72а [17]. У дисертації І.В. Самокиш «Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи» визначено, що «однією з тенденцій законодавства деяких країн Східної Європи є поліморфізм кримінально-правових норм про кримінальні правопорушення проти власності, тобто поява нових різновидів схожого правопорушення. Так, у кодексах більшості країн Східної Європи, на відміну від України, крадіжка комп'ютерних програм, шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки є самостійними складами кримінального правопорушення, оскільки використання іншого способу вчинення кримінального правопорушення, а саме електронно-обчислювальної техніки, не впливає на ступінь його суспільної небезпеки» [18]. Ученою на основі проведеного дослідження запропоновано доповнити розділ VI Особливої частини КК України статтею 190¹ «Шахрайство з використанням електронно-обчислювальної техніки» [18, с. 9]. Однак стверджувати, що шахрайство, вчинене використанням електронно-обчислювальної техніки, зараз має більш високий характер суспільної небезпеки і навряд чи буде справедливим у зв'язку із диджиталізацією сучасного суспільного життя.

Таким чином, усі наявні дослідження у сфері запобігання шахрайству в галузі кримінального права та кримінології можна умовно поділити на декілька видів. У галузі кримінального права: а) присвячені безпосередньо кримінальній відповідальності за вчинення шахрайства; б) присвячені більш широкому колу суспільних відносин (кримінальні правопорушення проти власності, у сфері господарської діяльності), у яких шахрайство розглядається як складник предмета дослідження. У галузі кримінології всі дослідження можливо умовно поділити на такі групи: а) присвячені безпосередньо кримінологічній характеристиці та запобіганню шахрайству; б) присвячені окремим рівням (напрямам) запобігання шахрайству; в) присвячені окремим складникам шахрайства (залежно від предмета та сфери суспільних відносин); г) присвячені запобіганню груп кримінальних правопорушень, складником яких є шахрайство (корислива злочинність, злочинність проти власності, у сфері економічних відносин, організована або професійна злочинність тощо).

Слід зазначити, що наукова розробка проблем запобігання шахрайству у незалежній Україні тривала разом із розвитком кримінально-правової та кримінологічної думки. Так, учені робили висновки, які зараз сприймаються як рудиментарні через розвиток суспільного життя та юридичної науки: визнання предметом шахрайства лише рухомого майна; можливість звернення майна лише на свою користь; відмежування характеру суспільної небезпеки вчиненого діяння та розміру шкоди; віку жертв шахрайства та їхнього соціального статусу; доповнення ст. 190 КК України кваліфікувальною ознакою, яка б передбачала відповідальність за набуття права на чуже нерухоме майно; можливість визнання шахрайства однією з форм злочинної діяльності тощо.

З огляду на сучасний стан вчинення шахрайств в Україні, перспективу реформування кримінального законодавства, нині потребують комплексного пізнання проблеми запобігання шахрайства.

Список використаних джерел:

1. Афанасенко С.І. Віктимологічна профілактика шахрайства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2013. 18 с.
2. Афанасенко С.І. Віктимологічна характеристика шахрайства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2013. 278 с.
3. Беліков К.А., Семенишин М.О., Вітвіцький С.С., Назимко Є.С. Кримінологічні засади запобігання вуличній злочинності : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2021. 218 с.
4. Дикий О.В. Кримінологічні засади вивчення і попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Одеса : НУ ОЮА, 2015. 20 с.
5. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за грудень 2021 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>.
6. Запорожець Р.А. Запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2017. 288 с.
7. Запорожець Р.А. Сучасний стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству у сфері іпотечного кредитування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 144–147.
8. Коваленко П.М. Запобігання шахрайству на фінансових ринках у біржовій торгівлі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2005. 20 с.
9. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 24.11.2021 року). URL: <chrome-extension://efaidnbmninnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fnewcriminalcode.org.ua%2Fupload%2Fmedia%2F2021%2F11%2F22%2Fkontrolnyj-tekst-proektu-kk-21-11-2021.pdf&clen=2490583&chunk=true>.
10. Кузьменко С.С. Стан розробленості проблеми боротьби із шахрайством у сфері будівництва об'єктів нерухомості. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1. Том 2. С. 132–136.
11. Лисодєд О.В. Кримінологічні проблеми шахрайства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Харків : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1999. 19 с.
12. Микитчик А.В. Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Київський національний університет внутрішніх справ України, 2008. 20 с.
13. Мохаммед Ам Байдусі. Кримінальна відповідальність за шахрайство за законодавством Єгипту, Йорданії, України (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2007. 20 с.
14. Назимко Є.С., Андріяшевська М.С., Тіточка Т.І. Ювенальна віктимологія: теоретико-правова модель : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2021. 208 с.
15. Попов К.Л. Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України, 2007. 20 с.
16. Попов К.Л. Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України, 2007. 214 с.

17. Романюк І.М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні : дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії) : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 238 с.
18. Самокиш І.В. Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи : дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 – Право. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 227 с.
19. Смаглюк О.В. Шахрайство за Кримінальним кодексом України 2001 року : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 20 с.
20. Таран Т.Г. Запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2019. 20 с.
21. Трач С.С. Деякі аспекти оперативно-розшукової профілактики шахрайств у сфері кредитних операцій банків. *Актуальні питання виявлення, досудового розслідування та попередження корупційних правопорушень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 24 квіт. 2015 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 185–187.
22. Фінагєєв В.О. Стан наукового розроблення проблем запобігання шахрайству у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 166–175.
23. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 246 с.
24. Чернишов Г.М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 20 с.

